

De broedseizoenen 2022-'23 van de Purperreiger in Nederland: ruim boven de duizend!

Henk van der Kooij

Dit verslag is het 29ste van een reeks van verslagen waarvan de eerste in 1983 in *het Vogel-jaar* is gepubliceerd. In de loop der jaren is ook het vervolg van tijd tot tijd in *het Vogeljaar* gerapporteerd. *Het Vogeljaar* moest helaas stoppen. Het laatste Vogeljaarverslag verscheen in 2022 en gaat met name in op de broedseizoenen van 2019, 2020 en 2021.

Gelukkig kon het publiceren van jaarverslagen gecontinueerd worden via Sovon. Het eerste Sovonverslag (verslag 28) verscheen in september 2023 en gaat specifiek in op de drie broedseizoenen 2019, 2020 en 2021.

Deze (tweede) publicatie bespreekt de broedseizoenen 2022 en 2023 van de purperreigerkolonies in Nederland. Tabel 1 geeft het overzicht van de Nederlandse gebieden met kolonies over deze twee broedseizoenen. Ter vergelijking is de tabel aangevuld met de gegevens van 2019-'21. Broedgegevens die voor zich spreken en waarvan geen bijzonderheden zijn te vermelden komen in de tekst niet aan de orde.

Friesland

Vele jaren bedroeg het aantal broedparen ruim 20. In het eerste Sovonverslag kon worden gemeld: *'Het aantal broedparen in Friesland zit de laatste jaren duidelijk in de lift.'* Het verslag van 6 september 2023 vermeldt 15 nesten voor Bandemeer-Noord in 2018. Wiebren Hottinga (2024) geeft een ander aantal: 2018 19 (voorterrein 4, eiland 15). In 2019 kwam het aantal hier op 21 nesten (voorterrein 7, eiland 14, conform T. Meijer). Op grond van de deels nieuwe gegevens hebben er in de jaren 2018-2020 gemiddeld 31 paren in Friesland gebroed.

De stijgende lijn heeft zich in de jaren 2022 en 2023 voortgezet. De sterke groei van het aantal nesten in Friesland komt vooral door de kolonie in Brandemeer-Noord. Deze kolonie telde in 2021 25, in 2022 42 (Monitorrapport 2022 Rottige Meente en Brandemeer) en op 30 mei 2023 al 53 paren (W.A. Hottinga, 2023)! Een verdubbeling in drie jaar. Zover mij bekend is zo'n grote kolonie nooit eerder in Friesland vastgesteld.:-



Een prachtige dronefoto van het nu omgaasde rieteiland in Brandemeer-Noord. (foto van Wiebren Hottinga,).

Vanwaar de sterke toename in Brandmeer-Noord? Vanaf 2010 had het rieteiland te maken met meer dan 100 paren broedende en ruiende Grauwe Ganzen die gaandeweg alles kaal vraten. In het voorjaar van 2016 heeft SBB een afrastering rondom het eiland geplaatst om de vraat tegen te gaan (e-mail T. Meijer). De sterke toename van het aantal nesten kan nu worden toegeschreven aan

- 1) het opmerkelijke herstel van de waterrietvegetatie binnen de begaasde ruimte. Een optimaal broedgebied is ontstaan waarin bovendien grondpredatoren niet makkelijk kunnen komen.
- 2) het verslechteren van de broedgelegenheid in Wetering-West. Dit gebied ligt 16 kilometer zuidelijker (zie onder Kop van Overijssel, Wiebren Hottinga).

Brandemeer-Zuid verdient ook nog even de aandacht. In 2009 heeft SBB in Zuid weilanden aangekocht die nadien deels moeras zijn geworden. Dit gedeelte wordt Heida genoemd. In 2013 broedde hier 1 paar Purperreiger. Vanaf 2017 is de Purperreiger hier jaarlijks een broedvogel met in 2018 4 paar. Tabel 1 vermeldt de aantallen van de jaren erna (T. Meijer). Tabel 1 spreekt voortaan van Brandemeer-Heida.

Kop van Overijssel

Vrij snel na realisering van de nieuwe natuur/wateropslag Wetering-West in De Weerribben kwam de Purperreiger hier in 2016 met 4 paren tot broeden. Het aantalsverloop in de periode 2017 t/m 2021, met gemiddeld 18 paar, was veelbelovend. Helaas konden in de broedseizoenen 2022 en 2023 geen broedende Purperreigers worden vastgesteld! De soort heeft deze broedplek verlaten nadat in het najaar van 2021 het waterpeil is verlaagd om de rietvegetatie de kans te geven van ganzenvraat te herstellen. Tot op heden wordt het waterpeil laag gehouden. Er werd gehoopt dat de Purperreigers in het wilgenstruweel op ongeveer dezelfde locatie tot broeden zouden komen, maar dat is niet gebeurd (W. A. Hottinga).

De grote kolonie, de Hoogwaterzone, blijft moeilijk te tellen. Op grond van verschillende dronevluchten kwamen J. Boon, W.A. Hottinga en R. Messemaker tot de in tabel 1 vermelde aantallen. Met 142 nesten in 2022 en 136 nesten in 2023 is de Hoogwaterzone een heel belangrijk broedgebied voor de Purperreiger.

Het aantal nesten in polder Mastenbroek (Mastenbroek-West en Mastenboek-Noord) is aan opmerkelijke schommelingen onderhevig. Gezien de aantalsontwikkeling in heel Nederland, moeten deze grote wisselingen aan lokale factoren worden toegeschreven, onder andere aan menselijk handelen. Verder levert het interpreteren van dronefoto's door verschillende deskundigen lang niet altijd uniformiteit op.



21 april 2024 Naardermeer. Purperreigers maken dankbaar gebruik van zich herstellend waterriet achter polyethyleennetten. Ganzen vreten deze vegetaties niet meer stuk en gelijk komen predatoren niet makkelijk meer bij de nesten. Foto: Henk van der Kooij.

Naardermeer

Dankzij het beschermen van waterrietkragen – zie eerste Sovonverslag – gaat het de Purperreiger in het Naardermeer de laatste jaren goed. De dip van slechts 76 nesten in 2021 (tabel 1) roept dan wel vragen op! Op 21 april 2022 hebben Janneke Boon en mijn persoon onder leiding van Luc Hoogenstein (Natuurmonumenten) het Naardermeer bezocht. De bezetting oogde goed: er waren al zeker enkele tientallen paren aanwezig. Op 18 mei e-mailde Luc: *‘We hebben de indruk dat er nog wel behoorlijk wat bij zijn gekomen, met name aan de zuidzijde van het spoor. Ik was daar vorige week en zag er veel meer dan voorheen. Ben reuze benieuwd waar de telling op uit gaat komen!’* Maar het kan verkeren. Tim van den Broek (Natuurmonumenten): *“Later in het seizoen zijn de nesten niet met een drone maar met een vliegtuig geteld. Daar het net zeer hard had geregend waren de nesten veel minder wit bescheten en daardoor slecht zichtbaar: het aantal nesten is in 2022 onderteld.”* In 2023 is gevlogen met een vliegtuig (laatste keer) en drone met als resultaat 122 nesten! Mijn conclusie (HvdK): het aantal nesten zal in 2022 gezien de trends in andere kolonies

ongetwijfeld boven de 100 hebben gelegen.

Breukeleveensche Plas

Het aantal nesten was in de periode 2019 t/m 2023 stabiel: gemiddeld 61 paar. Wel merkten de tellers (M. van Baalen, D. Prop en H. van der Kooij) dat een deel van het wilgenstruweel in kwaliteit was achteruitgegaan en was verlaten. Het is de bedoeling om in 2024 naast een grondtelling ook een dronetelling uit te voeren.

Waterleidingplas

De Purperreiger is in 2023 wel het hele broedseizoen gezien, maar leverden de dronebeelden 0 nesten op (Nico Bouman, mond.med.).

Kockengen

De Purperreiger broedt sinds 2021 bij Kockengen. Het gaat de struweelkolonie hier in het fraaie struik- en boomrijk terrein met rechthoekige percelen omgeven door modderrijke sloten, zeer wel. Op 31 mei 2022 telden we (F. van Haelst, H. van der Kooij en G. van Zuijlen) 26 en op 31 mei 2023 (F. van Haelst, H. van der Kooij en H. van Loenhoud) 29 nesten in en op de Grauwe Wilgen. Het tellen met behulp van een drone heeft hier toch nog toe geen nauwkeurige resultaten opgeleverd.

Kamerikse Nessen

Tabel 1 toont een vrij stabiel aantalsverloop met in de periode 2019 t/m 2023 gemiddeld 49 paar. Toch wat extra informatie. De kolonie is op 31 mei 2022 samen met Ylva Grams (natuurgids in opleiding) bezocht. Naast de hoofdvestiging met 47 nesten vonden we op de Grote Nes twee nesten in een wilgenrand. We zagen bovendien vanuit andere wilgenbosjes (nieuwe broedplekken) zoveel Purperreigers opvliegen dat we schatten dat er zeker meer dan 10 nesten aanwezig waren. Maar dit beeld werd niet bevestigd door de drone-beelden van 20 juni. Het resultaat van de door mij verwerkte dronebeelden (drone-piloot R. Eenink) was: 50 nesten hoofdvestiging en hooguit 7 nesten op de Grote Nes.

De grondtelling van 2022 hier was mijn laatste. Natuurmonumenten acht een drone-telling voldoende. Helaas valt dan over eventuele verstoring of predatie niets te zeggen. Steekproefsgewijze informatie is en blijft mijns inziens nuttig.

Het door mij verwerkte drone-materiaal van 2023 (drone-piloot R. Eenink) leverde 48 nesten in de hoofdvestiging op en 2 nesten erbuiten. Helaas zijn toen niet alle wilgenbosjes gedroned.

Lopikerwaard

De rietnestkolonie bij IJsselstein is uitstekend te dronen. In de jaren 2022 en 2023 legde de drone achtereenvolgens 20 en 22 nesten vast (drone-piloten H. de With en M. van Beek van de Agrarische Natuurvereniging Lopijkerwaard, G.Abel; dronebeelden door mij verwerkt). In beide jaren broedde er ook een paar in een eendenkooi.

Verder zijn in 2023 aan de rand van de Lopikerwaard, in de Lekuiterwaarden bij Lopik, 9 paren tot broeden gekomen.

Nieuwkoopse Plassen

De twee kolonies in het Nieuwkoopse plassen gebied, die in De Pot bij Noorden en die in het zuiden van het moerasgebied langs de Oude Vaart (Nieuwkoop Zuid) worden voortaan in tabel 1 apart vermeld. De afstand tussen beide kolonies bedraagt ongeveer 8 km.

Het aantal broedparen in de struweel-boomkolonie in De Pot is met gemiddeld 62 paar in de periode 2019 t/m 2023 constant te noemen. De broedgelegenheid is hier dé beperkende factor.

Het aantal nesten van de struweelkolonie bij de Oude Vaart lag in de periode 2016 tot en met 2022 elk jaar hoger en nam toe van 91 nesten in 2016 tot 132 nesten in 2022.

Ik plaats wel een kanttekening bij 2022. Voor het eerst sinds vele jaren is de kolonie langs de Oude Vaart in 2022 door mij (ons) niet meer vanaf de grond geteld. De drone-ploeg van Natuurmonumenten heeft op 13 juni 2022 de vestiging langs de Oude Vaart gedroned. De opnamen van een deel van de hoofdvestiging leverden mij de nodige vraagtekens op daar relatief veel nesten hier niet-wit bescheten waren. Verlaten of late vestigingen? Helaas geen nacontrole kunnen uitvoeren.

De dronebeelden van 13 juni 2023 leverde mij een totaal op van 'slechts' 118 nesten. Een terugloop veroorzaakt door verboden menselijke activiteiten in het broedseizoen in en bij het hart van de

kolonie.

Totaal aantal nesten plassengebied in 2023 (De Pot + Oude Vaart) 227, 24 minder dan in 2022.



26 april 2023 Boomnest Purperreiger in De Pot (foto Henk van der Kooij).

Ameide

In de Zouweboezem bevindt zich één van de grootste kolonies Purperreigers in Nederland. Vroeger was de kolonie een echte rietnestkolonie, sinds 2008 een moerasboskolonie. Door ontwikkeling van het struweel de jaren daarna en helemaal door vestiging van Blauwe Reigers en Lepelaars in en nabij de purperreigerkolonie werd in 2020 afgezien van een grondtelling in het broedseizoen. Een telling na het broedseizoen leverde 25% minder nesten op dan in 2019 (veel nesten van de Purperreiger sneuvelen in de loopfase van de grote jongen, HvdK).

In 2021 kon de kolonie in het broedseizoen helemaal niet meer worden bezocht vanwege de toegenomen aantallen broedende Blauwe Reigers en Lepelaars. De enige methode die overbleef was dronen. Maar de dronemethode is alleen zinvol als de nesten vanuit de lucht goed te zien zijn. En dat was nu juist de moeilijkheid. Veel purperreigernesten in de Zouweboezem zitten verborgen in en tussen struiken of zitten onder bomen.

In 2022 is geëxperimenteerd met hoogwaardige camera's. Drie methoden zijn getest: warmtebeeld, normale fotografie recht naar beneden (verticaal) en een krachtige zoomlens die onder een schuine hoek fotografeerde. Alleen het combineren van genoemde drone-technieken leverde het gewenste resultaat op, hoewel onzekerheden niet uitgesloten konden worden: totaal werden 170-185 paar Purperreigers genoteerd (J. van der Winden & P. van Horssen, 2022). Tabel 1 vermeldt conform de Sovonlijst 170 paar.

In 2023 is overgestapt 'op een techniek die de nesten in de digitale beelden markeert'. 'De drone maakte meerdere hoge resolutie foto's, zowel verticaal als in vier richtingen onder een hoek van 45 graden. De opbrengst was (opnieuw) vele honderden foto's waar de nesten meerdere keren op staan.' Met fotogrammetrie zijn ze geplakt tot een ruimtelijk model en konden de kolonies in het moerasbos in 3D worden weergegeven. Toen het bos met nesten gemodelleerd was, kon de virtuele wandeling beginnen en elk nest gelabeld worden. De software onthoudt namelijk de plek van het nest (label). Door de labels is zeker of het een nieuw nest dan wel een al eerder geregistreerd betreft. De 3D-methode leverde voor 2023 218 nesten van de Purperreiger op (Van der Winden e.a., december 2023 en externe notitie van oktober 2023) met daarbij de kanttekening dat achteraf een lichte ondertelling in 2022 niet uit te sluiten is. Alles bij elkaar een uitermate kundige en boeiende ontwikkeling!

Kinderdijk

In het najaar van 2021 is de braamhoek – met 45 nesten in 2021 – met behulp van een moerasvoertuig, zonder overleg, gemaaid. Op enkele boompjes na resteerde een kale vlakte (med. Richard Slagboom)! Zou deze forse ingreep geen negatieve gevolgen hebben voor de Purperreiger? 2022 Betreding van de kolonie is als gevolg van ganzenvraat en degeneratie bodem onverantwoord geworden. De nesten zijn alleen met behulp van een drone te tellen. Op 31 mei 2022 is er een geprogrammeerde route gevlogen. De vele honderden drone-opnamen samen leverden één grote integrale luchtfoto van het perceel met de nesten op. Het analyseren van de beelden is door drie tellers (R. Slagboom, R. Vinke en B. van de Wetering) van de telgroep broedvogels Kinderdijk

uitgevoerd, hierbij zijn alleen zekere purperreigernesten genoteerd. De uitkomst van 230 nesten (en 3 nesten Grote Zilverreiger) overtrof alle verwachtingen: een flinke stijging ten opzichte van twee eerdere jaren, een record voor Kinderdijk en in 2022 de grootste kolonie van Nederland (Monitoringsverslag 2022)!

In 2023 is dezelfde telmethode gevolgd. De drone-opnamen van 2023 kon ik ook bekijken. Altijd boeiend! Ik kwam uit op 187 nesten (en weer 3 nesten Grote Zilverreiger). In overleg met leden van de Vogelwerkgroep is het totaal vastgesteld op 190.

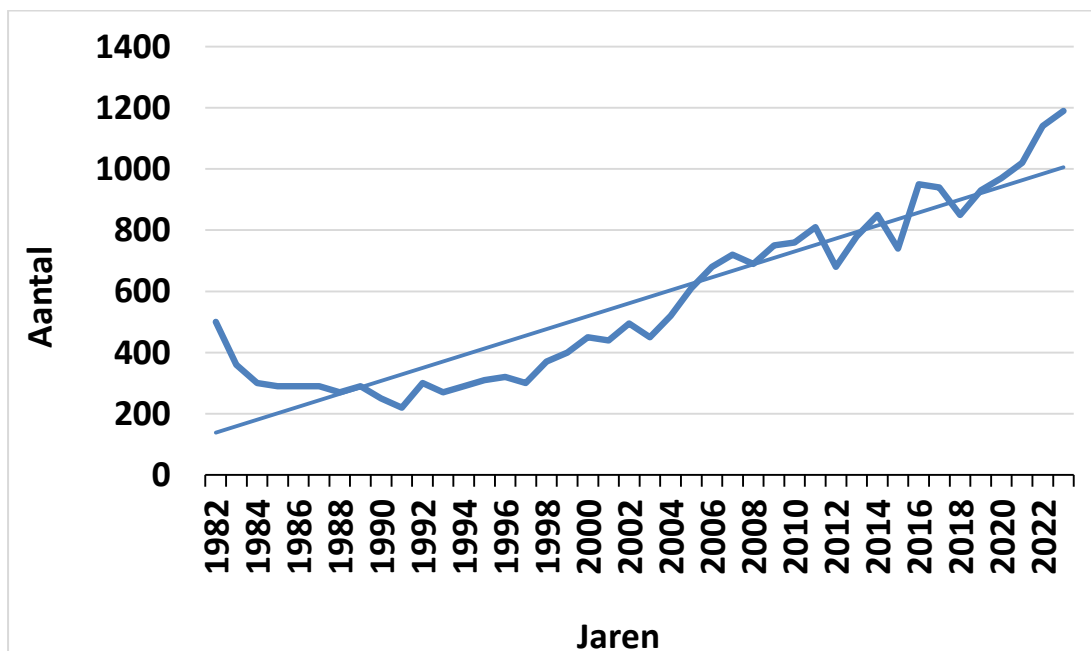
Alblasserwaard

Het gaat de Purperreiger in de Kraaienplan goed. Het aantal broedparen in de periode 2019 t/m 2023 is toegenomen van 20 in 2019 naar 32 in 2023. Het gegeven van 2022 is alleen gebaseerd op drone-opnamen (R. Slagboom). Dit was in 2023 iets anders. Het ringverslag van A. Kooij van 22 juni 2023 geeft 35 nesten waaronder 10 lege. Met name op grond van de dronebeelden (R. Slagboom) noteerde ik 30-33 nesten, afgerond 32.

In juni 2022 werd een nieuwe vestiging in de Alblasserwaard ontdekt door Albert Molenaar en wel in het natuur- en recreatiegebied Slingelandse Plassen bij Goudriaan. Herontdekt want uit een oude internetblog bleek dat Cornelis Fokker al in 2019 hier een landende Purperreiger in riet waarnam. Tussen 2019 en 2022 is er niet geteld. In 2022 werden met een drone minimaal 5 nesten vastgesteld. In 2023 vonden Arie-Willem en Bastiaan van de Wetering op 6 mei 10 nesten in elzen en struiken (B. van de Wetering). Dronen in juni leverde ook 10 nesten op (drone-piloot R. Slagboom).

Lingedijk

In 2021 zijn van de Purperreigers langs de Lingedijk geen exacte gegevens verzameld. De jaren daarvoor schommelde het aantal broedparen globaal rond de 30. Zover bekend kwam de Purperreiger in 2020 en in 2021 hier nog maar op één plek tot broeden en wel bij Arkel. In juni 2022 zag ik vanaf de dijk bij Spijk Purperreigers in en op meidoorns. De struweel-boomkolonie is op 15 juni geïnventariseerd, 22 nesten werden gevonden (J. Jonker, H. van der Kooij). Op 6 juni 2023 werden bij Spijk 20 nesten genoteerd (H. van der Kooij en A. van der Roest). Het is jammer dat in beide jaren de vestiging bij Arkel niet is bezocht. In 2024 is broeden hier nog vastgesteld (A. de Jong). Daarom vermeldt tabel 1 ook voor de jaren 2022 en 2023 naar schatting 30 broedparen.



Discussie

Continuering topjaren

Het eerste Sovonverslag verwoordt: 'De recente topjaren 2019, 2020 en 2021 hebben alles te maken met de natte Saheljaren in de overwinteringsgebieden voorafgaand aan de broedseizoenen.' Uit tabel 1 blijkt dat deze zin ook geldt voor de jaren 2022 en 2023. Natte jaren in het overwinteringsgebied West-Afrika en veel broedparen in Nederland – van rond de 1000 broedparen naar bijna 1200!! – gaan samen.

Vaak gaat een groei van een populatie samen met het tot broeden komen in nieuwe gebieden. Zo ook nu. Dit geldt zeker voor de vestigingen bij Kockengen en bij Lopik. Wat de nieuwe vestiging bij Spijk betreft, is het zeer waarschijnlijk dat ze ontstaan is met het verlaten van de kolonie bij Arkel.

Gebruik drone

Ik beperk me tot 2023. Rietnestkolonies als Brandemeer, Mastenbroek, Naardermeer, Lopikerwaard, Kraaienplas en Kinderdijk, zijn vanuit de lucht met behulp van een drone goed te tellen.

De dronebeelden van struweelkolonies als Kamerikse Nessen en Oude Vaart leveren zover bekend (er zijn geen veldwaarnemingen van) goede resultaten op. Dat komt mede doordat ik beide kolonies door jarenlange grondtellingen heel goed ken.

De Purperreiger broedt bij Breukeleveen en Kockengen in struweel, in De Pot en langs de Lingedijk in struweel en bomen. Daar genoemde terreinen onoverzichtelijk zijn, zijn ze ook in 2023 nog uitsluitend of hoofdzakelijk vanaf de grond geteld. Een grondtelling eind mei/begin juni levert met weinig verstoring een snel en goedkoop resultaat op (een 'grond'telling in rietland levert sowieso al duidelijke sporen van betreding op).

Gebieden die meer dan gewone drone-ervaring vragen zijn de Hoogwaterzone en de kolonie bij Ameide. Genoemde gebieden herbergen een gemengde kolonie met grote aantallen nesten en zijn vanwege grote verstoring niet in het broedseizoen te betreden. In Noord-Nederland heeft men inmiddels de nodige drone-ervaring opgedaan: zie rapporten Wiebren Hottinga. Het met behulp van dronen tellen van de gemengde kolonie in het moerasbos bij Ameide heeft in 2022 en 2023 een geweldige en boeiende ontwikkeling doorgemaakt: zie rapporten Jan van der Winden & Peter van Horssen.

Tot slot nog een persoonlijke noot. Ik heb in de loop van tientallen jaren vele tellingen in het veld kunnen en mogen uitvoeren. In 2020 is ongeveer 50% van het totaal aantal nesten in Nederland vanaf de grond geteld, in 2023 nog maar 14%! Ik besef heel wel tot een uitstervend grond-veld-ras te behoren..

Dankwoord

Alle tellers, alle informatieverstrekkers en alle betrokkenen – zoals gebruikelijk vermeld in de stukjes over de kolonies - zeg ik hartelijk dank. Ik hoop ook in 2024 van uw en jouw inventarisatiewerk en resultaten kennis te kunnen nemen.

Literatuur:

Hottinga, W.A., Rapportage Inventarisatie nesten Purperreigers nabij Brandemeer, 5 juni 2019.

Hottinga, W.A., Rapportage Inventarisatie nesten Purperreigers nabij Brandemeer, 30 mei 2023.

Kooij, A., R. Slagboom, P. Verhaar en B. van de Wetering, Monitoringsverslag 2022, Resultaten broedvogels en wintervogels Natura 2000-gebied "Boezems Kinderdijk"(juli 2023), 9, 13.

Van der Winden, J. & P. van Horssen (met medewerking van Aerial Intelligence b.v.), *Reigers en lepelaars in de Zouweboezem 2022*. Proef met verschillende dronetechnieken om aantal nesten te bepalen. Rapport 2022-04. Jan van der Winden Ecology, Utrecht.

Van der Winden, J. & P. van Horssen, *Nestentelling reigers en lepelaars in de Zouweboezem voorjaar 2023*, externe notitie, 17 okt. 2023.

Van der Winden, J., P. van Horssen, C. Dreef (Lowland Ecology Network), T. Burgmeijer & N. Cornelissen (Aerial Intelligence), *Lepelaar- en reigernesten tellen in bos en struweel*, Vakblad natuur bos landschap, p. 20-23, dec. 2023.

* Ir. H. van der Kooij, Groenendaal 8, 4041 XX Kesteren (h.vdkooij@hetnet.nl)

Tabel 1 op pagina 7.

Friesland	2019	2020	2021	2022	2023
De Deelen	13	11	19	17	19
Brandemeer-Noord, Oldelamer	21	18	25	42	53
Brandemeer- Zuid (Heida)	3	5	6	4	4
Rottige Meenthe	0	0	3	2	ng
Overijssel					
De Weerribben	21	18	17	0	0
De Wieden, Hoogwaterzone	75	104	96	142	136
De Wieden, diversen	(5)	(5)	(5)	ng	ng
Zwarte Meer, Mandjeswaard	2	1	(1)	(1)	(2)
Mastenbroek-Noord	13	31	32	5	18
Mastenbroek-West	1	12	6	0	3
Noord-Holland					
Naardermeer	86	105	111	76	122
Breukeleveensche Plas	63	65	58	56	61
Waterleidingplas	(1-3)	3	4	4	0
Utrecht					
Kockengen		0	8	26	29
Kamerikse Nessen	44	49	47	57	50
Lopikerwaard, IJsselstein	13	11	13	20	23
Lopik, Lekuiterwaarden	0	0	0	0	9
Zuid-Holland					
Nieuwkoopse Pl., De Pot	59	66	64	62	59
Nieuwkoopse Pl., Oude Vaart	107	114	120	132	118
Ameide	183	(135)	(150)	170	218
Kinderdijk	162	150	180	230	190
Alblasserwaard Kraaienplas	20	25	32	31	32
Alblasserwaard Slingelandse Pl.	ng	ng	ng	5	10
Lingedijk ⁽¹⁾	(30)	(35)	ng	(30)	(30)
Sliedrechtsche Biesbosch	6	2	0		
Totaal circa	930	(970)	(1020)	(1140)	1190

⁽¹⁾ Lingedijk = tussen Heukelum en Arkel () = schatting ng = niet geteld
(totaal Ameide voor 2021 gesteld op 150, voor Lingedijk 2021, 2022 en 2023 op 30,
totaal Naardermeer voor 2022 gesteld op min. 100).

**Tabel 1 - Overzicht van de kolonies, gerangschikt naar provincie.
De totalen zijn afgerond op tientallen.**

